

РОЗДІЛ III **Регіональні студії**

УДК 327:355.4(477+470+571)

**Сергій Дужич,
Микола Герасимук**

Військово-технічне співробітництво між Україною та Російською Федерацією в період військово- політичної кризи на Сході України

Мета статті – дослідити особливості та наслідки розриву військово-технічного співробітництва України та Російської Федерації, що склалося в період військово-політичної кризи на Сході України. Застосовано такі теоретичні методи наукового дослідження: аналіз, функціональний аналіз та узагальнення; практичні методи – порівняння, опис, вимірювання. Підсумовано основні зміни у військово-технічному співробітництві між зазначеними суб'єктами, встановлено критичні сфери співробітництва, які зазнали змін. Визначено основні проблемні галузі військово-промислового комплексу, що постраждали від розриву кооперації.

Ключові слова: Україна, Російська Федерація, військово-технічне співробітництво, війна, криза, військово-промисловий комплекс.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сучасний економічний і політичний розвиток багатьох країн в умовах інтеграції світогосподарських зв'язків стискається з потребою забезпечення захисту національних інтересів і власної безпеки, зокрема завдяки збільшенню військово-економічної потужності й потенціалу країни, що багато в чому визначається станом військової економіки та, передусім, військово-промислового комплексу (ВПК) країни.

Згортання відносин із Росією щодо виробництва озброєнь, проведення АТО та загрози воєнної агресії актуалізує значення військово-технічної співпраці України з іншими державами. Військово-технічне співробітництво (ВТС) нашої країни з іноземними державами передбачає співпрацю в багатьох напрямках діяльності зовнішніх відносин, пов'язаних із розробленням, виробництвом, модернізацією, утилізацією й міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання.

Оскільки до 2014 р. основним партнером із військово-технічного співробітництва з Україною була Російська Федерація, яка фактично стала основним опонентом, що й визначено у військовій доктрині нашої держави, сьогодні актуалізується питання аналізу наслідків розриву такої кооперації для обох країн.

Мета статі – визначити наслідки розриву військово-технічного співробітництва України та Російської Федерації.

Для досягнення поставленої мети дослідження застосовано такі основні загальнонаукові теоретичні **методи наукового дослідження**: аналіз, функціональний аналіз та узагальнення; практичні методи – порівняння, опис, вимірювання.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Криза в Україні, що розпочалась у 2014 р., вплинула на різні аспекти сфери торгівлі зброєю. Перший, і найважливіший момент, полягає в тому, що учасники збройного конфлікту – українські війська та сили сепаратистів у Східній Україні – вели повномасштабну конвенціональну війну із застосуванням великої кількості зброї, уключаючи важкі озброєння. До початку кризи більшість цього озброєння перебувала в арсеналі української армії, але незаконні збройні формування (НЗФ) також отримували зброю від Росії.

Україна незабаром виявила потребу в деяких видах озброєння й звернулася до західних країн із проханням про постачання, що викликало дискусію між державами-членами НАТО про доречність такого кроку. Сполучені Штати Америки і європейські країни були загалом скептично налаштовані щодо поставок зброї, але американська адміністрація виявилася під сильним тиском із боку Конгресу, що підтримував надання допомоги Україні.

Криза також позначилася на українсько-російському військово-технічному співробітництві, яке після довгих вагань із боку України було припинено наприкінці 2014 р. Це стало серйозною проблемою

для Росії, яка залежить від українських поставок низки ключових компонентів озброєнь і змушена шукати їм альтернативу.

Відносини Росії у сфері торгівлі зброєю із західними державами, переважно з країнами-членами Європейського Союзу (ЄС), також були призупинені. Це серйозно вплинуло на очікування Російської Федерації щодо розроблення систем і компонентів озброєнь у співпраці з членами ЄС та отримання доступу до сучасних західних військових технологій. Росії доведеться шукати альтернативні рішення й у цьому напрямі. Розрив указаних вище відносин спричинить негативний вплив на російську економіку, яка й без того працює на межі можливостей, і на плани модернізації збройних сил.

Після розпаду Радянського Союзу на початку 1990-х рр. Росія успадкувала більшу частину радянської військової промисловості, проте деякі значущі проєктувальні інститути та виробничі потужності залишилися на території інших республік. Україна отримала другий за масштабом сектор оборонної промисловості, від якого Росія опинилася залежною в низці ключових компонентів для деяких видів озброєнь, що перебувають у стадії експлуатації, виробництва або розроблення. Незважаючи на зусилля Росії стосовно того, щоб продублювати або замінити ці компоненти власним виробництвом, у 2014 р. вона все ще покладалася на українську промисловість за низкою важливих видів зброї. Україна частково або повністю виробляє:

- двигуни для транспортних вертольотів Мі-8, Мі-17, Мі-26, Мі-117, що складають основу вертолітного парку російських збройних сил, а також двигуни для бойових вертольотів Мі-24, Мі-28; українські комплектуючі використовують для виготовлення майже всіх двигунів для інших вертольотів російського виробництва;

- газові турбіни, що використовують майже у всіх великих бойових кораблях ВМС РФ;

- компоненти для нового бойового літака Т-50, зенітно-ракетних комплексів (ЗРК) великої дальності С-300, С-350, С-400 і С-500;

- двигуни для деяких класів торпед, крилатих та протикорабельних ракет.

Виробництво окремих російських міжконтинентальних балістичних ракет (МБР) і космічних ракет-носіїв також залежить від українських комплектуючих. За повідомленнями, Росія щорічно платила близько 10 млн дол. США за вироблені української промисловістю

запчастини та матеріально-технічне забезпечення Р-36 (СС-18) [1]. Крім того, капітальний ремонт кораблів російського Чорноморського флоту виконувався, як, зрештою, і продовжує виконуватися, на українських верф'ях у Криму [6].

Хоча точні дані про експорт озброєнь з України до Росії відсутні, Федеральна служба військово-технічного співробітництва РФ (ФСВТС) стверджує, що торгові операції оцінюються на суму менше 10 млн дол. США в рік [4]. Відповідно до більш надійних джерел, вони становлять близько 500 млн дол. США щороку або близько половини всього українського експорту [6]. На виставці озброєнь у Росії у 2013 р. обговорювали контракти із заявленою вартістю 200 млн дол. США, що є ще одним зі свідчень реального обсягу торгівлі [9].

Український державний концерн «Укроборонпром» припинив експорт військового обладнання в Росію в березні 2014 р. Статус спільного підприємства, яке обговорювали на переговорах між російськими та українськими виробниками двигунів наприкінці 2013 р., на сьогодні не вирішений. У рамках підприємства планувалася спільне розроблення двигунів, включно й для нових російських бойових літаків Т-50, а також виробництво українських двигунів для російських вертольотів, транспортних і навчально-тренувальних літаків. Ще в березні 2014 р. здавалося, що спільне підприємство буде збережено, оскільки угода мала велике значення і для української економіки, і для російської програми виробництва озброєнь, але на сьогодні вже можна стверджувати про неможливість такої кооперації.

Наприкінці 2013 р. Росія і Україна також домовилися відновити виробництво надважкого транспортного літака Ан-124, розробленням та виробництвом якого займалися вітчизняні компанії: Росія потребувала поповнення парку такого типу літаків, а Україна отримала б значний прибуток від продаж. Однак на початку 2015 р. Росія анулювала плани з розроблення й придбання транспортного літака Ан-70, виробництво якого було ще більш важливим спільним російсько-українським проектом, позначивши тим самим фактичне завершення всіх російсько-українських відносин у сфері торгівлі зброї [9].

Подальшим кроком Росії став пошук альтернативних виробників озброєнь в інших колишніх радянських республіках, серед яких

Білорусь, близький союзник Москви, розглядалася як найбільш імовірний партнер [12]. У серпні 2014 р. Росія оголосила про «стратегію заміщення імпорту» у сфері виробництва космічних літальних апаратів військового призначення [9]. До кінця 2014 р. РФ стверджувала, що вже знайдені або розроблені власні аналоги для всіх українських комплектуючих уключно з вертолітними двигунами [3]. Проте видається малоімовірним, щоб Росія змогла подолати свою залежність від українських поставок за такий короткий термін. Погіршення відносин з Україною, без сумніву, збільшило статтю витрат російського військового бюджету на матеріально-технічне забезпечення у зв'язку з незапланованими інвестиціями – Росії довелося налагоджувати внутрішнє виробництво бойової техніки й комплектуючих для заміни тих, які підпали під заборону України на експорт або під санкції, уведені західними країнами. Москва оголосила про плани якнайшвидшого позбавлення від імпортової залежності за всіма видами російської військової техніки [7].

Розрив військово-технічного співробітництва спричинив також негативні наслідки і у вітчизняному військово-промисловому комплексі (ВПК). Крім утрати значного ринку збуту, українські оборонні підприємства зіткнулися з аналогічною проблемою розриву кооперації та потреби подальшого імпортозаміщення. Зокрема, труднощі для українського ВПК виникли за такою номенклатурою:

– літакобудування, за даними ДК «Укроборонпром», кількість російських комплектуючих у літаках КБ «Антонов» становить 30–70 % залежно від типу повітряного судна;

– виготовлення легкої та важкої бронетехніки, де участь російського ВПК складає 10–30 % залежно від типу бронетехніки;

– двигуни до броньованої та неброньованої колісної техніки;

– засоби ведення радіоелектронної боротьби й радіотехнічної розвідки;

– вертолітні редуктори та лопасті несучого гвинта вертольота;

– космічна й ракетна техніка [2; 5; 11].

Значна частина підприємств військового спрямування залишилася на окупованих територіях Криму та Донецької й Луганської областей, наприклад численні верфі та авіаремонтні заводи в Криму, критичною також стала втрата Феодосійського оптичного заводу, що виготовляв оптичні прилади для української бронетехніки. На Донбасі

було втрачено завод «Топаз», що займався виготовленням засобів радіотехнічної розвідки, Луганський авіаційних ремонтний завод – відновленням редукторів вертольотів, Сніжнянський машинобудівний завод – лопатки для турбореактивних авіаційних двигунів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Розрив військово-технічно співробітництва України та Російської Федерації спричинив значне погіршення і двосторонньої торгівлі, і можливостей із виготовлення військової та техніки подвійного призначення в обох країнах. Основні проблеми для вітчизняного ВПК виникли у сфері ракето-космічного та авіабудування, виготовлення легкої бронетехніки, засобів ведення радіоелектронної боротьби й радіотехнічної розвідки. Негативно на обороноздатності також позначилася втрата виробничих і військових потужностей на тимчасово окупованих територіях. До слова, варто зазначити, що майже в усіх галузях ВПК Україна змогла за допомогою або власних сил, або переорієнтації імпорту комплектуючих уникнути неможливості виготовлення тієї чи іншої техніки.

Список використаних джерел

1. Минобороны РФ с 2016 г. откажется от ракет-носителей «Рокот» // ТАСС, 27 августа 2014 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://tass.ru/politika/1402440>.

2. Объединенная двигателестроительная корпорация, Российско-украинский инженерный центр будет заниматься разработкой двигателей для гражданской и военнотранспортной авиации. Пресс-релиз, 24 марта 2014 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.uecrus.com/rus/presscenter/odk_news/?ELEMENT_ID=2300; Zudin, A., ‘Russian, Ukrainian firms press ahead with aeroengine JV’, Jane’s Defence Weekly, 2 Apr. 2014, p. 27.

3. «Рособоронэкспорт» подписал контракты на \$100 млн на форуме в Жуковском // РИА Новости, 14 авг. 2014 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://ria.ru/defense_safety/20140814/1020029259.html.

4. Санкции против РФ из-за ситуации на Украине могут повлиять на производство вооружений // ТАСС, 15 апреля 2014 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://tass.ru/politika/1187539>.

5. Терещенко Ю. Возможные потери из-за приостановки ВТС с РФ компенсируем внутренними закупками и внешними контрактами / Ю. Терещенко [Электронный ресурс] // ДК «Укроборонпром», 11 апр. 2014 г. – Режим доступа : <http://www.ukroboronprom.com.ua/ru/newsview /2/345>.

6. Anderson G. Russia claims import substitution complete on Mi-8 / G. Anderson // Jane's Defence Weekly. – 5 Nov. 2015. – P. 21.
7. Anderson G. Russo-Ukrainian tensions threaten industrial fallout / G. Anderson // Jane's Defence Weekly. – 5 Mar. 2014. – P. 24.
8. Isby D. C. Russia warns Ukraine over ICBM-technology exports / D. C. Isby // Jane's International Defence Review. – IHS Global Ltd : Coulsdon, May 2014. – P. 14.
9. Russia seeks increased defence production with Belarus // Jane's Defence Weekly. – 9 Apr. 2014. – P. 5.
10. SIPRI Yearbook 2015: Armaments, Disarmament and International Security. – Oxford : Oxford University Press, 2015.
11. Szeptycki A. Rebuilding the engine of cooperation / A. Szeptycki // New Eastern Europe. – 25 Feb. 2015.
12. Vogelaar R. Russia's defense ministry removes An-70 from national armament program / R. Vogelaar [Electronic resource] // Aviationnews.eu. – 2 Mar. 2015. – Mode of access : <http://www.aviationnews.eu/59003/russias-defense-ministryremoves-an-70-from-national-armament-program/>.

Дужич Сергей, Герасимук Николай. Военно-техническое сотрудничество между Украиной и Российской Федерацией в период военно-политического кризиса на Востоке Украины. Цель статьи – исследовать особенности и последствия разрыва военно-технического сотрудничества Украины и Российской Федерации, сложившиеся в период военно-политического кризиса на Востоке Украины. Применены такие теоретические методы научного исследования: анализ, функциональный анализ и обобщение; практические методы – сравнение, описание, измерения. Подытожены основные изменения в военно-техническом сотрудничестве между указанными субъектами, установлены критические сферы сотрудничества, которые поддались изменениям. Определены основные проблемные области военно-промышленного комплекса, пострадавшие от разрыва кооперации.

Ключевые слова: Украина, Российская Федерация, военно-техническое сотрудничество, война, кризис, военно-промышленный комплекс.

Duzhych Sergej, Herasymuk Mikola. Military-technical Cooperation Between Ukraine and the Russian Federation During the Military-political Crisis in Eastern Ukraine. The aim of the article is to study the characteristics and consequences of breaking the military-technical cooperation between Ukraine and the Russian Federation, formed during the military-political crisis in eastern Ukraine. Theoretical research methods such as analysis, functional analysis and synthesis; and practical research methods – comparison, description

and measurement are used in the article. Main changes in the military-technical cooperation between these entities are summarized in the article. The main problem spheres of military-industrial complex that had been affected by the rupture of cooperation were identified.

Key words: Ukraine, Russian Federation, military-technical cooperation, war, crisis, military-industrial complex.

Стаття надійшла до редколегії
01.05.2017 р.

УДК 321.015(477)

Maryana Prokop

Stosowanie zasady trójpodziału władz na Ukrainie

Zasada trójpodziału władz oraz ich wzajemne hamowanie jest uznawana za jedną z najważniejszych cech demokracji. Artykuł przedstawia analizę stopnia realizacji zasady trójpodziału władz na Ukrainie. Autorka skupiła się na zestawieniu i weryfikacji jakie mechanizmy wzajemnej regulacji między organami są zapisane w Ukraińskiej konstytucji. Przeprowadzone badania pozwoliły autorce dojść do wniosków, że realizacja zasady podziału władz na Ukrainie była w znacznym stopniu zachwiana (głównie na mocy obowiązywania Konstytucji z 1996 r.).

Słowa kluczowe: zasada podziału władz, konstytucja, zasada hamowania, system polityczny, Ukraina.

Problem badawczy. Zagwarantowanie zasady podziału władz w systemie politycznym, ich wzajemne hamowanie się i równoważenie jest jedną z naczelných zasad systemu demokratycznego. Konstytucyjne gwarancje owych założeń są warunkiem koniecznym dla kształtowania się tradycji demokratycznej. Celem niniejszego artykułu była analiza tego, w jakim stopniu na Ukrainie jest zagwarantowania zasada podziału władz.

Przedmiot badań obejmują analizę mechanizmów wzajemnego wpływu oraz hamowania między najważniejszymi organami państwowymi (prezydent-rząd-parlament).